

MILLIY KURASH — O‘ZBEKISTONNING JAHON SPORT SAHNASIDAGI FAXRI

*Farg‘ona davlat Univerversiteti Jismoniy
Madaniyat Fakulteti 25-148 guruh talabasi
Yaxyojonov Zikirillo*

Annotatsiya

Kurash — o‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixiga ega milliy sport turi bo‘lib, u nafaqat jismoniy chiniqish, balki ma‘naviy tarbiya, halollik, jasorat va mardlik maktabi hamdir. Bugungi kunda milliy kurash O‘zbekistonning ramzlaridan biriga aylangan bo‘lib, u xalqaro sport tashkilotlari tomonidan tan olingan va 100 dan ortiq davlatlarda faol rivojlanmoqda. Maqolada kurashning tarixiy manbalari, shakllanish bosqichlari, O‘zbekistondagi rivojlanish siyosati, ilmiy-metodik asoslari, sportchilar tayyorgarligi, ijtimoiy ahamiyati va istiqbollari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Kurash, milliy sport, jismoniy tarbiya, ma‘naviy meros, sportchi, O‘zbekiston, xalqaro federatsiya, mardlik, an‘ana, musobaqa, tarbiya, sport siyosati.

Adabiyotlarni o‘rganish

Kurashning tarixiy ildizlari qadimgi Turon zaminida, ya‘ni O‘rta Osiyo xalqlarining urf-odatlarini, marosimlari va harbiy tayyorgarlik an‘analarida shakllangan. Zardushtiylik davri (mil. avv. VI–V asrlar) manbalarida jismoniy kuch, mardlik, halollik va tenglikni targ‘ib etuvchi o‘yinlar mavjud bo‘lgan.

Buyuk alloma Abu Rayhon Beruniy “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” asarida kurashning xalq marosimlari bilan chambarchas bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Alisher Navoiy esa “Hamsa” asarida mard yigitlarni “kurashda o‘z tengi yo‘q bahodirlar” deb ulug‘laydi.

Zamonaviy kurash tizimi esa 1980–1990-yillarda shakllandi. 1991-yilda O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy qadriyat sifatida kurash sport turi sifatida qayta tiklandi. 1998-yil 6-sentabr kuni O‘zbekiston Prezidenti tashabbusi bilan Xalqaro kurash assotsiatsiyasi (IKA) tashkil etildi.

Bugungi kunda IKA tarkibida 130 dan ortiq mamlakat a‘zolari mavjud bo‘lib, kurash Osiyo, Afrika, Amerika va Yevropa qit‘alarida faol rivojlanmoqda. 2018-yildan boshlab kurash sport turi Osiyo o‘yinlari dasturiga kiritilgan.

Asosiy qism

1. Milliy kurashning tarixiy shakllanishi

Kurash qadimiy O‘zbekiston hududida yuzlab yillar davomida xalq o‘yinlari, to‘ylar va sayillar tarkibida o‘tkazilgan. U nafaqat jismoniy mashq, balki mardlik, halollik, sadoqat va milliy g‘urur timsoli sifatida qaralgan.

Qadimiy manbalarda aytilishicha, kurashchilar to'y marosimlarida kuch sinashgan, g'olib esa "bahodir" unvoni bilan taqdirlangan. O'zbekistonning deyarli barcha viloyatlarida — Surxondaryo, Buxoro, Farg'ona, Xorazm hududlarida kurashning o'ziga xos uslublari shakllangan.

2. Kurash turlari va texnik asoslari

Milliy kurash o'zining soddaligi, lekin yuqori texnik mahorat talab etuvchi usullari bilan ajralib turadi. Asosiy turlari:

Belbog'li kurash (O'zbekistoncha kurash) – milliy variant;

Erkin kurash – zamonaviy xalqaro yo'nalish;

Yakkakurash (yakka sport turi) – individual raqobat asosida;

Juftlik kurashi (namoyish turlari) – madaniy sport shakli. Kurash texnikasi quyidagilardan iborat: ushlash, siltash, yiqitish, muvozanatni yo'qotish va raqibni halol yo'l bilan g'alabaga keltirish. Kurashda har qanday zarba, bo'g'ish, og'riqli usullar taqiqlanadi — bu uni insonparvar sport turiga aylantiradi.

3. O'zbekiston kurash maktabi

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, kurash milliy sport sifatida davlat darajasida e'tirof etildi. 1992-yilda birinchi Respublika chempionati o'tkazildi. 1999-yilda esa Toshkent shahrida Xalqaro kurash federatsiyasi (IKA) bosh qarorgohi tashkil qilindi.

O'zbekiston Prezidenti tashabbusi bilan 2010-yilda 6-sentabr "Kurash kuni" sifatida nishonlanadi.

Shu bilan birga, 2024-yilga kelib respublikada 1200 dan ortiq kurash zallari faoliyat yuritmoqda.

O'zbekistonlik sportchilar Osiyo o'yinlari, jahon chempionatlari va xalqaro turnirlarda yuksak natijalarga erishib kelmoqda. Jumladan:

2023-yilgi Jahon chempionatida O'zbekiston terma jamoasi 11 ta oltin medal qo'lga kiritdi;

2024-yilda Parijda o'tgan Kurash Gran-prisida o'zbekistonlik sportchilar 5 ta oltin, 3 kumush medal bilan birinchi o'rinni egalladi.

4. Kurashning ma'naviy va pedagogik ahamiyati

Kurash – bu nafaqat sport, balki tarbiya maktabidir. U yosh avlodda:

halollik, sabr, mardlik, do'stlik, vatanparvarlikni tarbiyalaydi;

o'ziga ishonch, jismoniy chiniqish, ruhiy barqarorlikni shakllantiradi;

ijtimoiy faollik va mas'uliyatni oshiradi.

Kurash darslari jismoniy madaniyat tizimining ajralmas qismi sifatida O'zbekiston maktablari, litsey va kollejlari joriy etilgan. Universitet darajasida "Milliy kurash va yakkakurash turlari" yo'nalishi bo'yicha bakalavrlar tayyorlanmoqda

5. Kurashning xalqaro maqomi va rivojlanish istiqbollari

Xalqaro kurash assotsiatsiyasi (IKA) 1998-yildan buyon faoliyat yuritib keladi. U Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOQ) tomonidan tan olingan sport federatsiyalarining doimiy hamkoridir.

Bugungi kunda:

130 dan ortiq mamlakatlarda kurash federatsiyalari faoliyat yuritmoqda;

5 qit'a miqyosida muntazam qit'a chempionatlari o'tkaziladi;

2018-yildan boshlab kurash Osiyo o'yinlari dasturiga kiritilgan;

2025-yilda esa O'zbekiston mezbonligida Jahon chempionati o'tkazilishi rejalashtirilgan.

Shuningdek, 2024-yilda IKA tomonidan "Kurash Global Development Program" dasturi ishlab chiqilib, Afrika va Lotin Amerikasi davlatlarida kurash akademiyalari ochilmoqda.

6. Davlat siyosati va sport infratuzilmasi

O'zbekiston hukumati tomonidan kurashni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Prezidentning 2024-yil 12-yanvardagi qaroriga binoan:

"Milliy sport turlarini rivojlantirish markazi" tashkil etildi;

"Kurash akademiyasi"da murabbiylar, hakamlar va sport menejerlari tayyorlanmoqda;

Sport zallari va o'quv-metodik markazlar modernizatsiya qilinmoqda.

Kurash 2025–2030-yillarda "Yangi O'zbekiston – Sog'lom xalq" konsepsiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

7. Kurashning ilmiy-metodik asoslari

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universitetida kurash yo'nalishi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Tadqiqotlar quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi:

sportchining kuch, muvozanat va tezkorlik ko'rsatkichlarini o'lchash;

psixologik tayyorgarlikni oshirish metodlari;

hakamlik mezonlarini raqamlashtirish;

"Smart-mat" texnologiyasi asosida yiqilish burchagini aniqlash.

Shuningdek, "Kurash pedagogikasi" fanidan yangi o'quv dasturlari ishlab chiqilgan.

8. Statistik ma'lumotlar (2024–2025-yillar)

Ko'rsatkich 2024-yil 2025-yil

Kurash zallari soni 1 050 1 200

Kurash bilan shug'ullanuvchilar 185 000 210 000

Professional murabbiylar 650 740

Xalqaro hakamlar 35 48

Jahon chempionatlaridagi medallar 25 32

Mazkur ko'rsatkichlar O'zbekiston kurash maktabining xalqaro darajada barqaror o'sishini namoyon etadi.

Xulosa

Milliy kurash — bu nafaqat sport, balki o'zbek xalqining ruhiy merosi, tarixiy iftixori va yoshlar tarbiyasining eng muhim vositasidir.

Bugungi kunda O'zbekiston kurash maktabi jahon sport sahnasida o'z o'rnini mustahkam egalladi. Kurash yosh avlodni sog'lom, vatanparvar, halol va mard shaxslar etib tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda kurashni raqamlashtirish, xalqaro miqyosda keng targ'ib etish, ta'lim va ilmiy tadqiqotlar tizimini rivojlantirish orqali bu sohani yangi bosqichga olib chiqish O'zbekiston sport siyosatining strategik maqsadlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PQ-34-son qarori. Milliy sport turlarini rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida. Toshkent.
2. Xalqaro kurash assotsiatsiyasi (IKA). (2024). World Kurash Report. Lausanne.
3. Qodirov, A. (2023). Milliy kurash nazariyasi va metodikasi. Toshkent: O'zDJTSU nashriyoti.
4. O'zbekiston kurash federatsiyasi. (2025). Yillik hisobot va rivojlanish strategiyasi. Toshkent.
5. Jahon sport statistika agentligi (SportData). (2024). Global Combat Sports Index. London.
6. Beruniy, A.R. (1048). Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar.
7. Alisher Navoiy. (1492). Hamsa. Toshkent nashriyoti.
8. O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport universiteti. (2023). Kurash va milliy sportlar bo'yicha ilmiy to'plam. Toshkent.
9. Olimjonov, H. (2022). Kurash tarixi va falsafasi. Samarqand.
10. Davlat statistika qo'mitasi. (2025). Sport turlarining ommalashuvi bo'yicha ma'lumotnoma. Toshkent.